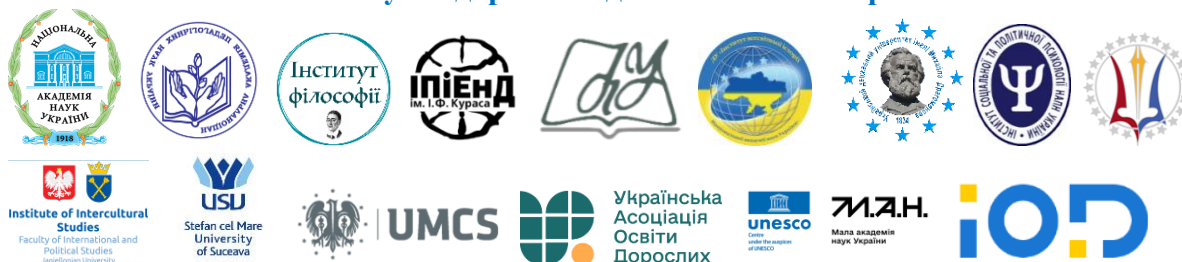

Національна академія наук України
Національна академія педагогічних наук України
Інститут філософії імені Г. С. Сковороди НАН України
Інститут політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України
Інститут історії України НАН України
Інститут всесвітньої історії НАН України
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Інститут соціальної та політичної психології НАПН України
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України
Інститут міжкультурних студій Факультету міжнародних і політичних студій
Ягеллонського університету в Кракові (Польща)
Сучавський університет «Штефан чел Маре» (Румунія)
Інститут педагогіки Університету Марії Кюрі-Склодовської в Любліні (Польща)
Громадська спілка «Українська асоціація освіти дорослих»
Національний центр «Мала академія наук України»
Інститут обдарованої дитини НАПН України

МАТЕРІАЛИ

*VII Міжнародної міжгалузевої
науково-практичної онлайн-конференції*
**«Культура, наука, освіта:
смісложиттєві цінності
в сучасних умовах»**
25–31 березня 2026 року
*в межах XVII Міжнародної виставки
«Сучасні заклади освіти – 2026»*

Київ
2026

(обкладинок, ілюстрацій) допомагає учням зрозуміти, як візуальний контент програмує сприйняття інформації, що є базовою навичкою в умовах панування візуальних медіа.

Отже, інтеграція медіаосвітнього компонента в літературну освіту не лише поглиблює розуміння художнього твору, а й готує учнів до свідомого та безпечного існування в сучасному інформаційному суспільстві.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Багрянний І. П. Тигролови : роман. Київ : Знання, 2017. 320 с.
2. Боно Едвард де. Шість капелюхів мислення / пер. з англ. Г. Паустовської. Харків : КСД, 2021. 224 с.
3. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція) / за ред. Л. А. Найдьонові, М. М. Слюсаревського. Київ : Інститут соціальної та політичної психології НАПН України, 2016. 16 с.
4. Костенко Л. В. Маруся Чурай : історичний роман у віршах. Київ : Либідь, 2010. 224 с.
5. Куліш М. Г. Мина Мазайло : п'єси. Харків : Фоліо, 2013. 218 с.
6. Лапушкіна Н., Падалка Р. Медіаосвіта на уроках української мови та літератури. Актуальні питання гуманітарних наук. 2021. Вип. 41. Т. 2. С. 204–211. URL: https://www.aphn-journal.in.ua/archive/41_2021/part_2/31.pdf (дата звернення: 14.02.2026).
7. Мирний Панас. Хіба ревуть воли, як ясла повні? : роман. Київ : Наукова думка, 2005. 352 с.
8. Підмогильний В. П. Місто : роман. Київ : Основи, 2019. 304 с.
9. Сучасний урок. Технології навчання критичного мислення / О. І. Пометун, П. І. Пироженко. Київ : А. С. К., 2004. 192 с.
10. Тичина П. Г. Вибрані твори / упоряд. та приміт. С. А. Гальченка. Київ : Криниця, 2005. 832 с. (Серія «Б-ка Шевченківського комітету»).
11. Хвильовий М. Г. Я (Романтика) : новели, повісті. Харків : Фоліо, 2015. 314 с.

Тур О. М.,

*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри психології та педагогіки*

*Національного університету
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»,
oksatur@nipp.edu.ua*

АКАДЕМІЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК ВНУТРІШНІЙ РЕГУЛЯТОР ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті обґрунтовано роль академічної відповідальності як інтеграційного ядра дослідницької компетентності здобувачів освіти в умовах цифровізації. Дослідницьку компетентність представлено як систему, що поєднує процесуально-технологічний, інтелектуально-когнітивний та етико-регулятивний блоки. Особливу увагу приділено викликам генеративного ШІ, що

зумовлюють зміщення акцентів із пошуку інформації на її критичне оцінювання та етичну атрибуцію. Визначено три площини взаємозв'язку етики та технічних параметрів дослідження: об'єктивність даних, чистота експерименту й автентичність авторства. Запропоновано стратегію формування відповідального дослідника на навчально-методичному, менторському та середовищному рівнях ЗВО. Доведено, що академічна відповідальність є критерієм професійної зрілості, здатної запобігти втраті суб'єктності автора в епоху інтелектуальних систем.

Ключові слова: академічна відповідальність, дослідницька компетентність, здобувачі освіти, генеративний ШІ, академічна доброчесність, цифровізація освіти, суб'єктність автора, професійна ідентичність.

The article substantiates the role of academic responsibility as the integration core of the research competence of students in the context of digitalization. Research competence is presented as a system combining procedural-technological, intellectual-cognitive, and ethical-regulatory blocks. Particular attention is paid to the challenges of generative AI, which necessitate a shift in focus from information retrieval to its critical evaluation and ethical attribution. Three levels of interconnection between ethics and technical research parameters are identified: data objectivity, the integrity of the scientific experiment, and authenticity of authorship. A strategy for forming a responsible researcher at the educational-methodological, mentoring, and environmental levels of higher education institutions is proposed. It is proved that academic responsibility is a criterion of professional maturity, capable of preventing the loss of the author's agency in the era of intelligent systems.

Keywords: academic responsibility, research competence, higher education students, generative AI, academic integrity, digitalization of education, author's agency, professional identity.

Сучасний етап розвитку вищої освіти характеризується глибокою трансформацією освітнього простору під впливом глобальної цифровізації. Інтеграція хмарних технологій, великих даних та, зокрема, інструментів генеративного штучного інтелекту докорінно змінила архітектуру наукового пошуку. Для здобувачів вищої освіти ці технологічні зрушення відкрили безпрецедентні можливості: від автоматизованого аналізу релевантної літератури до прискореного опрацювання емпіричних даних. Водночас «технологічний оптимізм» створює ілюзію легкості наукового виробництва, де межа між власною інтелектуальною працею та алгоритмічно згенерованим контентом стає дедалі дифузнішою. У контексті освітніх трендів розвитку особистості постає гостра потреба у переосмисленні підготовки здобувача освіти не лише як фахівця, що володіє інструментарієм, а і як суб'єкта, здатного до критичного та етичного використання цифрових здобутків.

У науковій площині спостерігається чітке протиріччя, яке потребує негайного розв'язання. З одного боку, сучасні стандарти вищої освіти висувають

надзвичайно високі вимоги до якості кваліфікаційних робіт здобувачів освіти, очікуючи від них наукової новизни, методологічної обґрунтованості та здатності розв'язувати складні спеціалізовані задачі. З іншого боку, спостерігається суттєвий дефіцит стійких етичних орієнтирів та ціннісних установок у дослідницькій діяльності молодих науковців [4, с.27].

Проблема полягає в тому, що розвиток технічних навичок, так званих *hard skills*, часто випереджає формування внутрішнього «етичного фільтра». Поширення практик академічного плагіату, прихованого використання ШІ без належної атрибуції та маніпуляцій із даними свідчать про те, що академічна відповідальність часто сприймається здобувачами як зовнішній формальний примус, а не як внутрішня потреба. Такий стан справ нівелює цінність освітнього ступеня та підриває довіру до інституту науки в цілому. Дослідницька компетентність, позбавлена етичного підґрунтя, перетворюється на сукупність технічних маніпуляцій, що не мають ціннісного наповнення для розвитку особистості дослідника [7, с.245].

Виходячи з окреслених суперечностей, *метою* цієї розвідки є теоретичне обґрунтування ролі академічної відповідальності як фундаментального складника дослідницької компетентності здобувача освіти, що визначає його наукову спроможність не лише через оволодіння методами пізнання, а й через усвідомлення власної авторської відповідальності у формуванні цілісної професійної ідентичності в умовах цифрового суспільства.

У сучасній педагогічній науці *дослідницька компетентність* здобувача освіти розглядається не як сума технічних навичок, а як складне інтегративне утворення особистості [6, с.162; 7, с.241]. Вона визначає його здатність самостійно реалізовувати науковий пошук, розв'язувати актуальні проблеми та генерувати нове знання. Структурно цей феномен доцільно представити як тріаду компонентів: *когнітивний компонент* – система знань про методологію наукового пізнання, логіку побудови дослідження, методи збирання та аналізування інформації; *операційно-діяльнісний компонент* – комплекс умінь застосовувати ці знання на практиці (від формулювання гіпотези до апробації результатів у наукових публікаціях); *аксіологічний компонент* – сукупність внутрішніх установок, що визначають ставлення здобувача освіти до наукової діяльності як до суспільно значущої цінності.

Дослідницька компетентність вважається сформованою лише тоді, коли всі три компоненти діють синхронно. Проте досвід показує, що без належної етичної основи знання та вміння можуть бути використані деструктивно (наприклад, для фальсифікації результатів заради отримання наукового ступеня).

У контексті індивідуального розвитку здобувача освіти академічна відповідальність виступає не як зовнішній контроль, а як внутрішній регулятор

(етичний стрижень) дослідницької поведінки [5, с.95]. Ми визначаємо її як свідоме ставлення здобувача до виконання наукових обов'язків, засноване на визнанні правдивості, чесності та поваги до інтелектуальної власності як вищих професійних цінностей.

З позиції розвитку особистості, академічна відповідальність проходить еволюцію від *адаптивного рівня* (виконання правил, щоб уникнути покарання чи перевірки антиплагіатною системою) до *автономного рівня* (свідоме дотримання етичних норм через внутрішнє переконання в їхній необхідності). Саме у вищій школі відбувається перехід до наукової зрілості, де відповідальність трансформується у професійну ідентичність. Здобувач освіти, який володіє цією рисою, сприймає наукову чесність не як обмеження, а як основу власного авторитету та академічної свободи.

Етична позиція дослідника безпосередньо корелює з якістю та валідністю кінцевого наукового продукту (бакалаврської чи магістерської роботи, тез чи статті). Взаємозв'язок між академічною відповідальністю та технічними параметрами дослідження вбачаємо у трьох ключових площинах: 1) об'єктивність та верифікованість даних, що передбачають відмову дослідника від маніпуляцій із вибіркою чи результатами на користь відображення реального стану речей, а не суб'єктивних очікувань; 2) чистота наукового експерименту, де академічна відповідальність забезпечує ретельне дотримання процедури дослідження та чесний опис навіть негативних результатів, оскільки приховування помилок знецінює роботу, тоді як визнання непідтвердженої гіпотези зберігає її наукову цінність; 3) автентичність авторства, що базується на етичній відмові від плагіату та зловживань штучним інтелектом, де цитування використовується для демонстрації глибокої обізнаності в темі, а алгоритми ШІ – виключно для оптимізації рутинних процесів за умови збереження за автором права на концептуальний аналіз та інтерпретацію змісту.

Отже, академічна відповідальність є тим сполучним елементом, що перетворює розрізнені знання та вміння на цілісну дослідницьку компетентність. Вона виступає гарантом того, що науковий продукт здобувача освіти буде не просто технічно коректним, а й соціально значущим та інтелектуально чесним [2, с.170].

Для цілісного розуміння процесу підготовки майбутнього фахівця у закладі вищої освіти ми пропонуємо розглядати дослідницьку компетентність як тривимірну систему, де академічна відповідальність виступає не просто додатковим елементом, а її засадничим інтеграційним ядром. У межах компонентної декомпозиції цієї моделі виокремлюємо *процесуально-технологічний блок*, що охоплює здатність до критичного огляду джерел, володіння методами статистичного опрацювання та навички академічного

письма згідно з міжнародними стандартами, а також *інтелектуально-когнітивний блок*, спрямований на генерування інноваційних ідей, розуміння логіки наукового доведення та застосування критичного мислення як інструменту верифікації інформації в умовах її надмірності.

Центральне місце в цій системі надаємо *етико-регулятивному блоку*, який визначає ціннісну орієнтацію дослідника через усвідомлену академічну відповідальність за достовірність отриманих результатів. Даний компонент передбачає не лише глибоку повагу до інтелектуального внеску попередників через розвинену культуру цитування, а й принципову, свідому відмову від будь-яких проявів академічного шахрайства. Такий підхід дозволяє трансформувати технічні навички дослідника у цілісну професійну позицію, де етичні норми стають внутрішнім регулятором якості наукового пошуку.

У цій моделі етико-регулятивний блок виконує функцію «контролера якості». Без нього процесуальні навички можуть бути спрямовані на створення імітаційних наукових продуктів, що не мають реальної цінності.

Особливої актуальності така етична фільтрація набуває в умовах цифрової трансформації освіти. Зокрема, впровадження генеративного штучного інтелекту у підготовку здобувачів освіти вимагає перегляду самого поняття «дослідницька компетентність». Сьогодні їхня відповідальність зміщується з площини «знайти інформацію» у площину «критично оцінити та атрибутувати інформацію», де етичний блок стає єдиним запобіжником проти бездумного копіювання алгоритмічних рішень

У цьому контексті виникає критичний ризик втрати суб'єктності автора, оскільки надмірне делегування написання тексту нейромережам веде до поступової атрофії аналітичних здібностей здобувача, перетворюючи його дослідницьку компетентність на ілюзорну форму без реального змісту. Водночас формується нова етика співавторства, де академічна відповідальність обов'язково включає принцип прозорості: дослідник має чітко розмежовувати сфери застосування ШІ, зазначаючи його роль у структуруванні даних чи перекладі, та залишаючи за собою виключне право на формування самостійних висновків. Отож, до структури сучасної компетентності додається нова вимога – ШІ-обізнаність, яка є не просто технічною навичкою, а невід'ємним складником етичної позиції автора.

Реалізація такого підходу та формування відповідального дослідника не можуть бути стихійними процесами, що потребує впровадження комплексної стратегії на рівні закладів вищої освіти. Передусім це стосується навчально-методичної площини, де необхідним є впровадження обов'язкових модулів з етики наукових досліджень та академічного письма в цифрову епоху. У межах таких курсів основний фокус має зміщуватися з формальних заборон на розвиток

внутрішніх цінностей авторства. Важливим складником цієї стратегії є менторський рівень, що передбачає трансформацію ролі наукового керівника. Він має виступати не лише консультантом із конкретної теми, а насамперед етичним орієнтиром, демонструючи принципи доброчесності власним прикладом. Кінцевою метою такої трансформації є створення специфічного університетського середовища, де академічна чесність стає ознакою професійного престижу, а будь-які порушення, як-от плагіат чи фабрикація даних, сприймаються як прямий доказ професійної некомпетентності.

Отже, дослідницька компетентність здобувача освіти в умовах сучасних трендів постає складною системою, в якій академічна відповідальність відіграє роль фундаментального регулятора. Проведений аналіз засвідчив, що формальне оволодіння інструментарієм наукового пошуку, особливо в його цифровому вимірі, без відповідної етичної надбудови неминуче призводить до деградації якості наукового знання. Саме тому академічна відповідальність повинна розглядатись як ключовий критерій професійної зрілості особистості. Тільки за умови інтеграції етичних орієнтирів у структуру професійної підготовки можна виховати покоління науковців, здатних до створення автентичного та соціально відповідального продукту в епоху інтелектуальних систем.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Башкір, О. Реалізація принципів академічної доброчесності в закладах вищої освіти України. Освітологічний дискурс, 2021. 2. 77–90.
2. Гриценко М., Гриценко С. Академічна доброчесність як цінність сучасних трансформацій в освіті. *Humanities Studies*, 2025. Випуск 23 (100). С.166–174. DOI: <https://doi.org/10.32782/hst-2025-23-100-17>
3. Дорожко, А. О. Стан і проблеми академічної доброчесності та причини її порушення. Наукові записки Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія : Педагогічні науки, 2021. 194, С. 204–208.
4. Калиновський, Ю. Ю., Жданенко, С. Б. Трансформація ролі знань у соціокультурних процесах сучасності: аксіологічний та безпековий контексти. Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Серія: філософія, філософія права, політологія, соціологія, 2024. 1 (60), 23–42.
5. Мірошніченко, Л. В. Підвищення рівня свідомого дотримання вимог академічної доброчесності. Соціально-гуманітарний вісник, 2020. Вип.35, 95–96.
6. Цокур О.С., Рожелюк І.Я. Обґрунтування сутності понять «дослідницька компетентність» та «науково-дослідницька компетентність» у контексті європейської рамки дослідницької кар'єри. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Вип. 32. Т. 1. С. 161–165.
7. Щербань І., Савченко В. Сутність поняття «дослідницька компетентність» у вітчизняній та зарубіжній літературі. Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи : збірник наукових праць, 2021. Вип 2(6). С.240–247. DOI: [https://doi.org/10.31499/2706-6258.2\(6\).2021.250436](https://doi.org/10.31499/2706-6258.2(6).2021.250436)